

РЕДАКСИЈАДА ИШИН ТЭШКИЛИ ВЭ ПЛАНЛАШДЫРЫЛМАСЫ

А. Редаксија ишинин тэшкили

Совет мэтбуатынын эн мүнүм, эн күтлөви вэ эн кениш тэ'сирэ малик нөвү олан гезет Коммунист Партијасынын сијасетини тэблиг етмәкдә, коммунизм гуручулуғу вэзифэләрини јеринә јетирмәк үчүн күтлөләрин гүввәсини сәфәрбәрлијә алмагда чәмијјәт үзвләринин сијаси, мәдәни тәрбијәсиндә бөјүк рол ојнајыр.

Гезет редаксијасы апаратында ишин тэшкили, редаксијанын тэшкилат гурулушу, фәалијјәтинин планлашдырылмасы мәһз бу вэзифәләр әсасында мүәјјәнләшдирилир, бу вэзифәләрә табе едилир. Гезет редаксијасы өз күндәлик фәалијјәтиндә партија-совет мэтбуатынын Ленин принципләринә әсасланмалыдыр. Һәр бир гезетин идеја, сијаси вэ мәдәни сәвијјәси гаршысында дуран мәсәлэләри әһатәли ишыгландыра билмәси редаксијада ишин тэшкили илә сых әлагәдардыр.

Гезет редаксијасынын тэшкилат гурулушунун принципләри В. И. Ленинин әсәрләриндә, партија гурултајларынын вэ Мәркәзи Комитәнин бүтүн партија вэ дөвләт апараты фәалијјәтинин тэшкилат әсасларыны мүәјјән едән гәтнамә вэ гәрарларында чох ајдын шәрһ едилмишдир. Коммунист мэтбуатына даир, о чүмләдән мэтбуат органларынын тэшкилат гурулушуна даир мәсәләләри һәлл едәркән партија, һәр шејдән әввәл, мэтбуатымызын башлыча принципини—онун партијалылығыны әсас кәтүрмүшдүр.

Совет мэтбуаты партијалы мэтбуатдыр вэ бу, мэтбуата тэшкилат рәһбәрлијиндә дә ифадә олунур. Сов.ИКП Низамнамәсиндә кәстәрилир ки, Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын Мәркәзи Комитәси өзүнүн нәзарәти алтында ишләјән мәркәзи гезетләрин вэ журналларын редаксијасыны тәјјин едир... Јерли мэтбуата, радио вэ телевизија рәһбәрлик етмәк... республика, өлкә, вилајәт, маһал, шәһәр, рајон партија тэшкилатларынын вэ онларын рәһбәр органларынын әсас вэзифәсидир¹.

¹ Сов.ИКП XXIV гурултајинин материаллар, Азәрнәшр, 1971, сәһ. 238—240.

Мәтбуатын партијалылығынын, онун фәалијјәтинә партија рәһбәрлијинин әсас амилләриндән бири, редаксијада ишин тәшкили үчүн эн вачиб чәһәт—редаксијалар үчүн кадрлар сечилмәсидир. В. И. Ленин, Коммунист Партијасы журналист кадрларын сечилмәси, јерләшдирилмәси вэ тәрбијәсинә һәмишә бөјүк әһәмијјәт вермишләр вэ партијамыз инди дә бу мәсәләјә хүсуси диггәт јетирир. В. И. Ленин һәлә 1902-чи илдә «Нә етмәли?» әсәриндә јазмышдыр: «...Гезетдә... јазмағ үчүн, бачарыглы бир адамын топлајыб һазырладығы тәзә вэ һәртәрәфли материаллар лазымдыр... Бунун үчүн мүтәхәссис јазычылар, мүтәхәссис мүхбирләр Штабы лазымдыр... Һәр чүр игтисади, сијаси, ичтимай вэ милли зүлмә гаршы мүбаризә партијасы олан биз, һәр шеји билән бу чүр адамлар ордусуну тапыб, топлајыб, өјрәдиб, сәфәрбәр едиб дөјүшә... јеритмәлијик»¹.

Гезет редаксијаларыны тәчрүбәли журналист кадрлары илә мөһкәмләндирмәк мәсәләси партијанын бир сыра гурултајларынын гәтнамәләриндә, Сов.ИКП МК-нын гәрарларында да өз әксини тапмышдыр. Мисал үчүн, РК(б)П-нин 1919-чу илин март ајында олмуш VIII гурултајынын «Партија вэ совет мэтбуаты һаггында» гәтнамәсиндә гејд едилмишдир: «Гурултај белә һесаб едир ки, јахшы гурулмуш мэтбуат олмадан сағлам, мөһкәм партија вэ совет гуручулуғу ола билмәз: буна көрә дә гурултај бүтүн партија тэшкилатларына тәклиф едир ки, мэтбуата хидмәт етмәк үчүн эн мөһкәм, зирәк вэ сәдагәтли ишчиләр ајырсынлар»².

РК(б)П XI гурултајы да гезетләрин фәалијјәтинә диггәти артырмағы бир вэзифә олага партија комитәләриндән тәләб етмишдир. Гурултајын гәтнамәсиндә дејилир ки, һәр бир партија комитәси хүсуси олара мэтбуат ишчиләри кадры ајырмалыдыр... Гурултај коммунист журналист үчүн гезет ишини әсас партија иши һесаб едир»³. Сов.ИКП МК-нын «Вилајәт, өлкә вэ республика гезетләринин штатлары һаггында», «Вилајәт гезетләри олан «Молот» (Ростов-Дон), «Волжскаја коммуна» (Кујбышев шәһәри), «Курскаја правда» гезетләрини јахшылашдырмағ тәдбирләри һаггында», «Республика, өлкә вэ вилајәт гезетләриндә редаксија коллекијалары јарадылмасы һаггында», «Рајон гезетләринин ишини јахшылашдырмағ тәдбирләри һаггында» вэ бир сыра дијәр гәрарларында да гезет редаксијасы апаратынын ихтисаслы кадрлар илә тәмин едилмәси мәсәләсинә чох бөјүк диггәт верилмишдир.

Редаксија коллектив иш вэ әмәк бөлкүсү принципләри үзрә фәалијјәт кәстәрир. Редаксијанын, гезетин гаршысында дуран вэ вэзифәләрин јеринә јетирилмәси үчүн бүтүн коллективин сәјји, тэшкилатчылығ вэ јарадычылығ фәаллығы вачибдир. Бунун

¹ В. И. Ленин. Әсәрләри, 5-чи чилд, сәһ. 509.

² Сов.ИКП гурултајлары, конфранслары вэ МК пленумларынын гәтнамә вэ гәрарлары, 1-чи чилд, сәһ. 502—503. Азәрнәшр, 1954-чү ил.

³ Јенә орада, сәһ. 712.

да белә, һәр бир эмәкдаш конкрет бир саһә илә мәшғул олур, мүәйжән группә мәсәләләрин гәзетин сәһифәләриндә ишығландырылмасыны вә һәмин мәсәләләрлә әләгәдар олан саһәләрдә редаксийанын күтләви-тәшкилат ишләринин апарылмасыны, гәзетин әтрафына мүхбирләр, мүәллифләр чәлб олунмасыны тәмин етмәли, гәзетин вахтында чыхмасына, күнүн ән вачиб мәсәләләрини әһәтә етмәсинә чалышмалыдыр. Тапшырылмыш иш үчүн, һазырланан мәгалә вә ја мәктубларда галдырылан мәсәләләрин, көстәрилән фактларын дүрүстлүжү үчүн һәр бир эмәкдаш редакция гаршысында мәс'улијјәт дашыјыр.

Гәзет редакциясы апаратынын гурулушу. Коммунист мәтбуаты өз варлығы, фәалијјәти илләриндә тәблиғатчылығ, тәшвиғатчылығ вә тәшкилатчылығ вәзифәләрини јеринә јетирмәк саһәсиндә бөјүк тәчрүбә газанмышдыр. О, ингилаби мәтбуат, һәгигәтән халғ трибунасы, тамамилә јени типли бир мәтбуат кими инкишаф едәрәк өзүнәмәхсус әдәби вә тәшкилат формалары, гәзет вә журнал ишинин јени методларыны ишләјиб һазырламышдыр. Владимир Илич Ленин партија мәтбуатыны нечә апармағын, редакция ишини нечә гурмағ вә нечә тәшкил етмәјин, журналист фәалијјәтинин ән јахшы нүмунәләрини ишләјиб һазырламыш вә тәтбиғ етмишдир. Ленин партија мәтбуатынын нәзәри әсасларыны һазырламагла бәрәбәр, өзү дә тәчрүбәли редактор, гәзет ишинин ән көзәл тәшкилатчысы иди. В. И. Ленинин мәтбуат һағгында фикирләри, Ленинин рәһбәрлији вә билаваситә иштиракы илә тәшкил едилиб чыхарылан гәзетләр, онларын тәчрүбәси гәзет редакциялары вә гәзетчи кадрлары үчүн чох бөјүк тәчрүбә мәктәбидир.

Гәзет редакциясынын јарадычы ишчиләри һәјәтинин ролуну Ленин чох ајдын характеризә едәрәк мүтәхәссис јазычылардан, мүтәхәссис мүхбирләрдән, репортјорлар ордусундан ибарәт бир гәраркаһ јарадылмасы зәрурилијини ирәли сүрмүшдүр.

Ајдындыр ки, белә бир гәраркаһ редакция апаратыдыр вә бу апарат партијамазын програмыны, коммунизм гуручулуғу идејасыны гәзет сәһифәләриндә һәр күн тәблиғ етмәли, коммунизм гуручулуғу ишиндә зәһмәткешләрин јарадычылығ тәчрүбәсини үмумиләшдирмәли вә јајмалы, һәјәтә фәал тәсир көстәрмәли, јени-јени јарадычылығ тәшәббүсләри мејдана атмалы, гәзетин әтрафына кениш фәаллар күтләси чәлб етмәлидир. Белә бир апарат, белә бир јарадычы, тәшкиледичи һәјәт олмадан индики тәләбләрлә ајағлаша билән гәзет дә ола билмәз.

Инди бүтүн мәркәзи, республика, вилајәт, шәһәр вә рајон гәзетләриндә редакция апараты, ишчиләр һәјәти вардыр. Бөјүк вә ја кичиклијиндән асылы олмајарағ редакция јарадычы коллективдир. Бу коллективдә ишин тәшкили редакция апаратынын бүтүн һәлгәләринин јахшы фәалијјәт көстәрмәсини тәмин етмәлидир. Гәзетин күндәлик нөмрәләринин идејача јүксәк сәвијјәдә, мәзmunлу, марағлы чыхмасы, органы олдуғу тәшкила-

тын фикрини, һәрәкәт хәттини дүзкүн әкс етдирмәси дә мәнзә бундан асылыдыр.

Редакциянын тәшкилат гурулушу, тәркиби, ишчиләрин мигдары, һабелә редакцияда ишин тәшкили принципләри һәр бир гәзетин нөвү вә характери илә, һәфтәдә нечә дәфә нәшр олунмасы, һәчми, гаршысында гојулмуш вәзифәләрлә, һабелә редакциянын фәалијјәт көстәрдији конкрет шәраит илә әләгәдардыр. Белә ки, мәркәзи ичтимаи-сийәси гәзетләрин бир чүр, республика вә вилајәт ичтимаи-сийәси гәзетләринин башга чүр, шәһәр вә рајон гәзетләринин, саһә гәзетләринин исә дикәр бир тәшкилат гурулушу, ишчиләр һәјәти вардыр.

Бүтүн гәзет редакциялары үчүн ејни вә ја үмуми олан чәһәт бундан ибарәтдир ки, һәр бир гәзетин редактору, редакциянын катиблији вә ја мәс'ул катиби (шәһәр вә рајон гәзетләринин редакциясында) шө'бәләри вардыр. Лакин шө'бәләр вә шө'бәләрдә ишчиләрин мигдары мүхтәлиф гәзетләрин редакцияларында мүхтәлифдир, бир сыра гәзетләрдә редакция коллекијасы (һәјәти) вә хүсуси мүхбирләр шө'бәкәси јохдур.

Мисал үчүн, мәркәзи ичтимаи-сийәси гәзет олан «Правда» гәзетинин баш редактору, баш редакторунун мұавинләри, редакция коллекијасы, катиблији вә ашағыдакы шө'бәләри вардыр: партија һәјәти шө'бәси, марксизм-ленинизм нәзәријјәсинин тәблиғи шө'бәси, сәнајә, нәглијјәт, мал дөвријјәси шө'бәси, кәнд тәсәррүфәти шө'бәси, мәктублар вә күтләви иш шө'бәси, хәбәрләр шө'бәси, әдәбијјәт вә инчәсәнәт шө'бәси, мәтбуат шө'бәси, елм, мәктәб вә али мәктәбләр шө'бәси, һәрби шө'бә, јерли кореспондентләр (хүсуси мүхбирләр) шө'бәси, мәтбуат бүросу, харичи шө'бә, социализм өлкәләри шө'бәси, тәнгид вә библиография шө'бәси.

Мүтгәфиг республикаларда нәшр едилән үмуми-сийәси гәзетләрдә редактор, редакторун мұавинләри, редакция коллекијасы, катиблик вә ашағыдакы шө'бәләр вардыр: партија һәјәти шө'бәси, тәблиғат вә тәшвиғат шө'бәси, совет гурулушу шө'бәси, сәнајә, тикинти вә нәглијјәт шө'бәси, кәнд тәсәррүфәти шө'бәси, елм, мәктәб вә али мәктәбләр шө'бәси, бејнәлхалғ һәјәт шө'бәси, әдәбијјәт вә инчәсәнәт шө'бәси, мәтбуат шө'бәси, хәбәрләр шө'бәси, хүсуси мүхбирләр шө'бәси, мәктублар шө'бәси вә иллүстрация шө'бәси. Лакин Сов.ИКП МК-нын көстәриши илә республика гәзетләринин редакцияларына ичәзә верилмишдир ки, мөвчуд ишчиләр һәјәти штаты тәркибиндә шө'бәләри јерли шәраитә мұвафиг оларағ, даһа сәмәрәли шәкилдә тәртиб вә тәшкил етсинләр. Мисал үчүн, Азәрбајчан КП Мәркәзи Комитәсинин, Азәрбајчан ССР Али Советинин вә Назирләр Советинин органы олан «Коммунист», «Бакински рабочи» гәзетләри редакцияларынын шө'бәләри, редакцияларын тәшкилат гурулушу јерли шәраит нәзәрә алынарағ (әлбәттә, тәсдиг олунмуш штат һәчминдә) тәртиб едилмишдир.

Иттифағ, республика, вилајәт үмуми-сийәси гәзетләринин ре-

даксијалары үчүн хусуси мұхбирләрин мигдары һәмнин әрази-дә јерләшән шәһәр вә рајонларын мигдары нәзәрә алынараг мүәјјәнләшдирилир.

Вилајәт, шәһәр вә рајон гәзетләри редаксијаларынын ишчиләр һеј'әти вә гурулушу ишин һәчминә, һәфтә әрзиндә гәзетин нечә дәфә, һансы форматда вә нечә сәһифә һәчминдә чыхмасы нәзәрә алынараг мүәјјәнләшдирилир. Мисал үчүн, һәфтәдә үч дәфә чыхан дөрд сәһифәлик рајон гәзетләринин редактору, редактор мұавини (о, һәм дә редаксијанын партија һәјаты шө'бәсинин мүдиридир), мәс'ул катиби, редаксијанын партија һәјаты, кәнд тәсәррүфаты вә зәһмәткеш мәктублары шө'бәләри вардыр.

Иттифаг, республика, вилајәт саһә гәзетләринин, һабслә мүәссисәләрдә, али мәктәбләрдә чыхан чоxtиражлы гәзетләрин дә һәр биринин (әһатә даирәсинә кәрә) өз тәшкилат гурулушу вә јарадычы ишчиләр һеј'әти вардыр. Бүтүн гәзет редаксијаларында јарадычы ишчиләр һеј'әтиндән башга, фото мұхбирләр, рәс-сам, корректорлар, техники хидмәт ишчиләри вардыр.

Республика вә вилајәт гәзети редаксијасы апаратынын гурулушуну, ишчиләр һеј'әтини вә онларын әсас вәзифәләрини нәзәрдән кечирәк.

Редактор, редактор мұавини, редаксија коллекијасы. Гәзетин редактору ичтиман хадимдир, партија она идеоложи ишин ән мұһүм бир саһәсини е'тибар етмиш вә тапшырмышдыр. О, редаксија коллективинин фәалијјәти, редаксијанын бүтүн иши үчүн гәзетин јеритдији сијаси хәттин дүзкүнлүјү, онун партијалылығы, идеја истигамәти вә үмуми мәзмуну үчүн мұвафиг партија комитәси гаршысында чаваб верир, мәс'улијјәт дашыыр. В. И. Ленин һәлә 1920-чи илдә јазмышды: «Партијанын әлиндә олан бүтүн мәтбуат органларыны өзүнүн пролетар ингилабы ишинә сәдагәтли олдуғуну сүбут етмиш е'тибарлы коммунистләр редактә етмәлидирләр...»¹.

Редакторун сијаси, нәзәри һазырлығы, кениш үмуми билијә малик олмасы, өз үзәриндә даим ишләмәси онун фәалијјәтинин мұвәффәғијјәти үчүн башлыча шәртдир. Редактор јахшы тәшкилатчылыг мәһарәтинә дә малик олмалы, редаксија апаратынын бүтүн ишини јахшы билмәли, ону саһмана салмағы, ваһид бир мәгсәдә истигамәтләндирмәји, коллективин һәр бир үзвүнүн гүввәсиндән сәмәрәли, ән чох фајда верә биләчәји саһәдә истифадә етмәји бачармалы, тәшәббүска олмалыдыр. Редактор ишләдији республика вә ја вилајәтин тәсәррүфат һәјатына даир, партија вә идеоложи ишә даир, елм, маариф вә мәдәнијјәт очагла-рынын фәалијјәти һаггында һәр күн ән мұхтәлиф мәсәләләрлә растлашмалы олур. О, бүтүн бу мәсәләләри дүзкүн гижмәтләндирмәји, тәһлил етмәји, лазым кәлдији һалларда истигамәт вер-мәји, јени фикир јүрүтмәји бачармалыдыр.

Редактор редаксијанын үмуми фәалијјәтинин, гәзетин һәр

бир нөмрәсинин һазырланмасы вә тәртиб едилиб чапдан чыхмасы просесинин тәшкилатчысыдыр. О, гәзетин мәзмунлу олмасына, мәсәләләрин вахтында ишыгландырылмасына, һәјат һадисәләринин гәзетин сәһифәләриндә дүрүст, там доғрулугла әкс етдирилмәсинә, һеч бир сәһвә, тәһрифә јол верилмәмәсинә чалышмалыдыр. Јарадычы коллективлә бирликдә о, гәзетин һәр бир нөмрәсинин планыны, јазыларын мөвзуларыны, гәзет сәһифәләриндә дәрч едилмәсинин форма вә васитәләрини әтрафлы дүшүнүб, тәһлил едиб вә гәзетин сәһифәләриндә баш мәгалә, мәгалә, корреспонденсија вә саир жанрларда чыхыш етмәли, һәр бир ишдә коллективә нүмунә көстәрмәлидир.

Пролетар мәтбуатынын јарадычылары К. Маркс, Ф. Енкелс вә В. И. Ленин бөјүк тәшкилатчылыг фәалијјәтини партија публисистикасы илә бачарыгла әлағәләндирдиләр. Онлар нәшр вә башчылыг етдикләри гәзетләрдә мұһүм сијаси мөвзуларда хуләсә, мәтбуат хуләсәләри илә чыхыш едир, марағлы мәгаләләр јазырдылар. Вачиб мөвзулары әһатә едән бу јазыларын һәр бири аловлу, тәсирли вә кәсәрли партија публисистикасынын ән көзәл нүмунәсидир.

Редактор, гәзетин органы олдуғу партија комитәси илә күндәлик әлағә сахлајыр. Гәзетин редакторуну мұвафиг партија комитәсинин бүросу, пленуму тәсдиг едир. Партија комитәси редаксијанын иш планыны нәзәрдән кечирир вә лазым кәлдикдә мұзакирәјә гојуб тәсдиг едир. Әксәр һалларда редактор мұвафиг партија комитәсинин тәркибинә сечилир. РК(б)П Мәркәзи Комитәси јанында вилајәт вә губернија партија комитәләри катибләринин 1921-чи ил декабрын 27—29-да кечирилмиш мұшавирәсинин «Јерли дөври мәтбуаты гүввәтләндирмәк һаггында»кы гәтнамәсиндә көстәририлди ки, «Партија-совет гәзети үмумпартија ишинин вә үмумпартија механизминин ајрылмаз вә ән мұһүм һиссәси олмалыдыр. Партија комитәләри илә редаксијалар арасында ән сых әлағә олмалыдыр. Үмуми бир гајда олараг гәзетин редактору һәмнин партија комитәсинин үзвү олмалыдыр»¹.

М. И. Калинин гәзет вә редакторун ролуну чох көзәл характеризә етмишидир: «Әкәр сиз истәјирсинизсә ки, гәзет дарыхдырычы олмасын, ону марагла охусунлар, кәрәк күтләни дүшүндүрән һадисәләрин мәркәзиндә оласыныз. Ајдындыр ки, бу кејфијјәтә, халг күтләләрини хусусилә марағландыран мәсәләләрә һәмишә лазыми вахтда чаваб вермәк кејфијјәтинә малик олан редакторун гәзети һәмишә даһа чох мұвәффәғијјәт газаначагдыр.

Гәзетин охунағлы олмасы, марағлы олмасы вә онун чыхмасы, мәсәлән, адамлары һәјәчанландырмасы үчүн редактор нечә олмалыдыр вә ја, даһа дегиг десәк, редаксија нечә олмалыдыр, гәзетин бүтүн јарадычы коллективи нечә олмалыдыр?..

¹ В. И. Ленин. Әсәрләри, 31-чи чилд, сәһ. 202, Азәрнәшр, 1952-чи ил.

¹ О партијној и советској печати, радиовещания и телевидения. Сборник документов и материалов. Москва, Издательство «Мысль», 1972 г., сәһ. 75.

Эввэла, редактор гээтнн өз гаршысына гојдуғу мэгсэдлэри вэ вэзифэлэри ајдын көрмэлндир. Икнчнсн, бу мэгсэдлэрэ ннл олмгднн өтру о, эһалннн нндн мэшгул олдуғу һаднсэлэри, мэсэлэлэри ншыгланндырмаг үчүн һэр күн јени формалар тапмалы вэ гээтнн күддүјү мэгсэдлэрэ еһтнјатла ујғушлашдырмалы-дыр»¹.

Редакторун фэалнјјэтнндэ мүнүм јерлэрдэн бнрннн дэ редак-снјаја дахнл олан мэктубларла нш тутур. Редактор редакснја-нын почтуну мүнтээм вэ днғгэтлэ охумалы, мэктубларын эсас мээмуну нлэ таныш олмалыдыр. Редакснјанын күндэлнк почту нлэ танышлыг, мүнхбрлэр вэ охучуларла тез-тез көрүшмэк, мүнх-бр топланышларында, мүншавнрэлэрнндэ, охучу конфрансла-рында бнлаваснтэ нштирак-етмэк дэ чох мүнүмдүр. Бу, редакто-рун охучуларла, фэһлэ-кэндлн мүнхбрлэри вэ мүүлнфлэрлэ элагэсннн мөһкэмленднрнр, гээтнн сэһнфэлэрннэ јени-јени мөв-зулар кэтирмэјэ, һэјаты даһа дүзкүн ншыгланндырмага көмэк еднр. Гээтдэ ичтнман эсасларла ншн кенншленднрмэк мэсэлэ-лэри дэ редакторун фэалнјјэти вэ редакснјанын үмумн ншн үчүн чох вачнбднр.

Гээт редакторунун бнр, нкн, бэ'ээн нсэ бнр нечэ мұавннн олур. Республика үмумн-снјасн гээтлэри редакторларынын нкн мұавннн вардыр. Мұавннлэрнн мнғдары гээтнн нөвүндэн, һэч-мннндэн, редакснја апараты ншнннн һэчмннндэн, асылы оларг мүүлјјэн еднлнр.

Редакснја апаратына, гээтнн фэалнјјэтннэ рэһбэрлнк нлэ элагэдэр олан бүтүн мэсэлэлэрнн һэллнндэ мұавнн редакторун бнрннчн көмэкчнсндр. Редактор хэстэлэнднкдэ, е'замнјјэтэ кетднкдэ, мэ'зуннјјэтэ чыхдыгда мұавнн онун вэзифэсннн јерннэ јетнрнр, редакторун бүтүн сэлаһнјјэтнндэн нстнфадэ еднр, гээ-тн нмзалајыр.

Редакторун мұавннн редакснја коллекнјасынын үзвүдүр, гээ-тнн планлашдырылмасында, күндэлнк нөмрэлэрнн һазырлан-масында јахындан нштирак еднр, шө'бэлэрдэн вернлэн вэ јығыл-маг үчүн мэтбээјэ көндөрнлмэли олан материаллары охујур, редакснјанын бүтүн шө'бэлэрнннн, хүсусн бөлкүдэ она тэһкнм олунан шө'бэлэрнн фэалнјјэти йлэ јахындан мэшгул олур, он-лара көмэк еднр, мэслэһэт вэ көстэришлэр вернр, вахты чатмыш, вачнб мэсэлэлэри һэлл етмэк үчүн һэмнн шө'бэлэрнн эмэкдаш-ларынын мұшавнрэсннн кечнрнр.

Редакснја коллекнјасы гээтнн ншннэ, редакснјанын фэалнј-јэтннэ коллектнв рэһбэрлнјнн эн көзэл формасыдыр. Редакснја коллекнјасы вачнб мэсэлэлэри коллектнв сурэтдэ һэлл етмэк үчүн редакторун јанында көмэкчн, мэшвэрэтчн органдыр.

ннгнлабдан габаг В. И. Лениннн рэһбэрлнјнн нлэ нэшр едн-лэн «Вперјод», «Пролетарн», «Новаја жнзн», «Звезда», «Прав-

да» вэ бнр сыра днкэр гээтлэрдэ редакснја коллекнјалары ја-радылмышды вэ онларын тэркнбннэ Владимир Илчнн мэслэкдашлары, көркэмлн партија журналистлэри дахнл ндн. Онлар В. И. Лениннн рэһбэрлнјн алтыннда вэ онунла бнрлнкдэ гээтлэрнн нөвбэти нөмрэлэрннн планларыны һазырлајыр, эсас материаллары мүүлјјэнлэшднрнр, мэгалэлэри габагчадан бнр-лнкдэ охујуб мұзакнрэ еднрднлэр.

Совет мэтбуаты Бөјүк Октјабр ннгнлабындан сонра Ленин эн'энэлэрннн давам вэ нкншнф етднрмншднр. «Правда», «Известнја» вэ днкэр мэркэзн гээтлэрдэ редакснја коллекнјала-ры јарадылмышдыр. Онлар гээтнн ншннэ көмэк еднр, онун фэалнјјэтннэ нстнгамэт вернрлэр.

УИК(б)П МК-нын гэрары нлэ 1946-чы нлдэ үч внлајэт гээ-тн редакснјасында—«Молот», «Волжскаја коммуна», «Курска-ја правда» гээтлэрнндэ редакснја коллекнјасы јарадылды. Бу нш јахншы нэтичэ верднјнндэн, 1948-чи нлдэ УИК(б)П Мэркэзн Комнтэсн «Республика, өлкэ вэ внлајэт гээтлэрнндэ редакснја коллекнјалары јарадылмасы һаггында» гэрар гэбул етдн¹. Бу гэрар нлэ элагэдэр оларг республика гээтлэрнннн һамысын-да редакснја коллекнјасы јарадылмышдыр. Редакснја коллекн-јасынын тэркнбн мұвафнғ республиканын Коммунист Парти-јасы Мэркэзн Комнтэсннн вэ ја внлајэт партија комнтэсн тэрэфнн-дэн тэсднғ олунур.

Мэркэзн Комнтэсннн гэрарына көрэ, республика вэ внлајэт гээтлэрнндэ редакснја коллекнјасы 5—7 нэфэрдэн нбарэт се-чнлнр вэ бу һэј'этэ редакснјанын рэһбэр ншчнлэри, эн нхтнсас-лы журналистлэри дахнл еднлнр. Республикамызда нэшр едн-лэн «Коммунист» гээтнннн редакснја коллекнјасы 9 нэфэрдэн нбарэтднр. Бураја редактор, редакторун мұавннлэри, мэс'ул ка-тнб, партија һэјаты шө'бэснннн, тэблнғат вэ тэшвнғат шө'бэсн-ннн, кэнд тэсэррүфаты шө'бэснннн, мэктублар, күтлэвн нш вэ мүнхбрлэр шө'бэснннн, дахнлн вэ харнчн хэбэрлэр шө'бэснннн мұднрлэри дахнлднрлэр.

Редакснја коллекнјасына редактор башчылыг еднр.

Редакснја коллекнјасынын вэзнфэсн чох кенншднр; о, ре-дакснја дахнлн һэјатынын эн мүнүм мэсэлэлэри нлэ, гээтнн чыхмасы, мээмуну, шө'бэлэрнн фэалнјјэти нлэ мэшгул олмалы-дыр. Редакснјанын, шө'бэлэрнн перспектнв, ајлыг вэ һэфтэлнк нш планлары, мүүлјјэн снјасн-тэсэррүфат кампаннјалары нлэ элагэдэр олан тэдбнрлэр, нөвбэти нөмрэлэрдэ дэрч олунмасы нэзэрдэ тутулмуш даһа мүнүм вэ мэс'ул јазылар—баш мэгалэ-лэр, тэблнғат характерлн јазылар вэ с. редакснја коллекнјасы-нын нчласында нэзэрдэн кечнрнлнб мұзакнрэ вэ тэсднғ еднлнр. Редакснја коллекнјасы ејнн заманда бу планларын јерннэ јети-рнлмэсн кедншннэ вэ редакснја коллектнвнннн фэалнјјэтннэ нэ-

¹ М. И. Калинин. О корреспондентах и корреспонденциях, Москва, Госполитиздат, 1958, сәһ. 95.

¹ О партийной и советской печати, радиовещании и телевидении, Моск-ва. Издательство «Мысль», 1972 г., сәһ. 75.

зарәт едир. Коллекија шөбә мүдирләринин, хусуси мүхбирләрин, һабелә әдәби ишчиләрин һесабатыны динләјир, зәһмәткеш мәктубларынын редаксија даһилиндәки һәрәкәтинә даир мәсәлә мүзакирә едир, бу ишә нәзарәт јетирир, мүхбирләр вә охучулар арасында күтләви-тәшкилат иши апарыр.

Редаксија коллекијасы габагчадан тәртиб олунмуш план әсасында ишләјир, редаксијанын штат мәсәләләри, ишә кәтүрмәк вә ишдән чыхармаг, һабелә малијә мәсәләләри илә мөшғул олур. Коллекијанын үзвләриндән һәр бири тәртиб едилмиш чәдвәл үзрә нөвбәтчи олур, гәзетин бурахылышында, чапа имзаланмасында иштирак едир.

Редаксија коллекијасы бир гајда олараг әсас диггәти коллективин јарадычылыг ишинә, гәзетин идеја сәвијјәсинин жүксәдилмәсинә, редаксија даһилиндә тәшәббүскарлыгын, јарадычылыг фәаллыгынын артырылмасына верир.

Редаксија коллекијасынын ичласларында әсасән ашағыдакы мәсәләләр мүзакирә едилир:

а) шөбәләрин вә бүтөвлүкдә редаксијанын тематик вә перспектив иш планлары, һабелә гәзетин һәфтәлик вә чари нөмрәләрин планлары;

б) гәзетдә дәрч едилмәси нәзәрдә тутулан даһа мүһүм баш мәгаләләр, тәблиғат мәгаләләри вә дикәр мәгаләләр;

в) шөбә мүдирләринин вә хусуси мүхбирләрин иши һаггында онларын һесабатлары, һабелә ајры-ајры тапшырыгларын јеринә јетирилмәси һаггында әдәби ишчиләрин һесабатлары;

г) редаксија апаратынын мәс'ул ишчиләринин тәјин едилмәси, јеринин дәјишдирилмәси вә ишдән азад едилмәси; әкәр бу ишчиләр мүттәфиг республикаларын коммунист партијалары МК-ларынын, өлкә вә вилајәт партија комитәләринин номенклатурасына даһил олурларса, онларын тәјин едилмәси, јеринин дәјишдирилмәси вә ишдән азад олунмасы һәммин тәшкилатларла разылашдырылыр вә сонрадан онлар тәрәфиндән тәсдиг олунур;

ғ) зәһмәткеш мәктубларынын даһил олмасы, истифадә едилмәси вә тәсирлилији һаггында, гонорар фондунун хәрчләнмәси һаггында һесабатлар, һабелә гәзетин чыхмасы вахтлары вә гәзетин нәшри илә әлагәдар дикәр мәсәләләр һаггында мәлуматлар;

д) редаксијанын, нәшријатын вә мөтбәәнин истәһсалат-малијә планлары, һабелә һәммин планларын јеринә јетирилмәси һаггында һесабатлар.

Редаксија коллекијасы гәзетин охучулары арасында күтләви иш тәшкил едир, охучу конфранслары кечирир вә һәммин конфрансларда гәзетин иши һаггында һесабатлар мүзакирә едир, редаксијаданкәнар фәалларын мүшавирәсини, фәһлә-кәндли мүхбирләринин рејдләрини вә дикәр күтләви тәдбирләр кечирир.

Редаксија коллекијасы гәзетин чыхмыш нөмрәләринин мүзакирәси үчүн редаксија ишчиләринин јарадычылыг мүшавирәләрини (летучкалар) кечирир.

Республика вә вилајәт гәзетләринин редаксија коллекија-

лары һаггында әсаснамәдән бу чыхарышлары она көрә кәстәририк ки, рајон вә шәһәр гәзетләри редаксијалары шәраитиндә дә коллекиал иши тәшкил етмәк барәсиндә мүәјјән нәтичәләрә кәләк. Белә ки, шәһәр вә рајон гәзетләриндә редаксија коллекијасы јохдур. Лакин әлдә едилмиш тәчрүбәни нәзәрә алараг рајон вә шәһәр гәзетләринин редаксијаларында коллекиал ишин ашағыдакы формалары мәсләһәт көрүлүр:

1. Ән мүһүм мәгаләләрин, корреспонденсијаларын редаксијанын бүтүн әдәби коллективинин вә ја ишчиләр групунун (редактор, редактор мүавини, мәс'ул катиб, шөбә мүдирләри) мүшавирәсиндә мүзакирә едилмәси.

2. Дәрч едилмәси нәзәрдә тутулан материалларын ичтимай редаксија коллекијасынын вә ја редаксија шурасынын ичласларында, шөбәләр вә бөлмәләр јанында шураларда мүзакирә едилмәси.

3. Редаксијанын бүтүн коллективинин вә ичтимай редаксија коллекијасы үзвләринин вә ја редаксија шурасынын, ичтимай шөбәләрин вә с. иштиракы илә гәзетин тематик-рүблүк, ајлыг, һабелә һәфтәлик планларынын коллектив шәкилдә мүзакирә едилмәси.

4. Һәр күн сәһәр вә ја ахшам планлашдырма апарылмасы вә бурада гәзетин нөвбәти нөмрәсинин планынын вә мәзмунунун мүзакирә едилмәси.

5. Гәзетин чыхмыш нөмрәләрини мүзакирә етмәк үчүн һәфтәдә бир дәфә летучка кечирилмәси.

Көрдүјүмүз кими, редаксијанын коллектив иши гәзетин мәзмунунун јахшылашдырылмасына вә зәнкинләшдирилмәсинә, онун мөвзу даирәсинин кенишләндирилмәсинә, журналистик тәшәббүсүнүн һәртәрәfli инкишафына, гәзет ишини апармагын ән јахшы үсүллары вә методларынын ахтарылыб тапылмасына вә тәтбиг едилмәсинә јөнәлдилмәлидир.

Редаксијанын катиблији. Катиблик гәзет редаксијасынын әсас әлагәләндиричи мәркәзидир, гәраркаһыдыр. Шөбәләрдә көрүлән ишләр һәр күн бурада әлагәләндирилир, планлашдырылыр, редаксија апаратына әсасән вә оператив олараг бурадан рәһбәрлик едилир. Ордуда гәраркаһ һәрби һиссәнин һәрәкәтини планлашдырдыгы, онун мүвәфғәјјәти үчүн тәдбирләр ишләјиб һазырладыгы кими, катиблик дә бүтүн редаксија коллективинин фәалијјәтини планлашдырыр, гәзетин һәр бир нөмрәсинин жүксәк мәзмунлу, мүвәфғәјјәтли олмасы үчүн тәдбирләр һазырлајыр. Катиблик редаксијанын јарадычы мәркәзи, бүтүн коллективин, бүтүн шөбәләрин ишини тәшкил едән мәркәздир.

Гәзетин мәс'ул катиби вә үмумијјәтлә, катиблик редаксијада баш верән бүтүн мәсәләләрдән, шөбәләрдәки вәзијјәтдән, мөтбәәнин ишиндән хәбәрдар олмалыдыр. Редаксијаны мүхтәлиф тәшкилатлар, мүәллиф, мүхбир фәаллары илә бирләшдирән бир чох хәтләр дә катибликдә мәркәзләшир. Шөбәләрин, әмәкдашларын ирәли сүрдүкләри тәклифләр билаваситә катибликдә, катиблик

васитәсилә һәјата кечирилир. Редаксијанын үмуми мүвәффә-гиджәти, коллективин ярадычылыглар ишләмәси, иш планларын-да нәзәрдә тутулан вачиб мәсәләләрин вахтын-да гәзет сәһифә-ләринә чыхарылмасы, редаксия апараты механизминин там аһәнкдар ишләмәси хәјли дәрәчәдә катиблијин ишиндән, тәшки-латчылыг бачарыгын-дан асылдыр.

Катиблик бүтүн иттифаг, республика, вилајәт вә шәһәр гәзет-ләринин редаксияларында вардыр. Катиблијә редаксиянын мәс'ул катиби башчылыг едир. Мәс'ул катиб редаксияда һәм ярадычылыг, һәм дә тәшкилат иши вә мүәјјән дәрәчәдә инзи-бати ишлә дә мәшғулдур. Мәс'ул катиб вәзифәсинә ярадычы, публисист гәләмә малик, тәчрүбәли, редаксия ишини, гәзетин һазырланмасы просесини, полиграфија техникасыны јахшы бил-лән, бачарыглы, тәшкилатчы вә зөвглү журналистләри тәјин едирләр.

Гәзет редаксиясы катиблијинин вәзифәси чох мүхтәлифдир вә бу вәзифәләрин, демәк олар ки, һамысы бир-бири илә әләгә-дардыр. Бу вәзифәләр башлыча олараг ашағыдакылардан иба-рәтдир: гәзетин һәр бир нөмрәсинин һазырланмасына вә бура-хылмасына оператив рәһбәрлији тәмин етмәк. Катиблик редак-сияда иши елә тәшкил етмәлидир ки, ярадычы коллективини вә јардымчы һејәтин фәалијјәти гәзетин күндәлик нөмрәләринин долгун, жүксәк сәвијјәдә, кезәл бәди тәртибатда вә вахтын-да чыхмасыны тәмин етсин. Бураја гәзетин нөвбәти нөмрәләри үчүн мәтнләрин, иллүстрасија вә техника тәртибат васитәләринин (шәкил, рәсм, карикатура, рәссам тәрәфиндән чәкилмиш баш-лыг, сәрләвһә, сонлуг вә и. а.) һазырланмасы, мәтбәәдә гәзетин тәртиби вә сәһифәләрин охунушу үзәриндә нәзарәт едилмәси да-хилдир.

Катиблик шө'бәләрин вердикләри планлар әсасында редак-сиянын үмуми перспектив, тематик вә ајлыг (бир сыра редаксия-ларда ики вә ја үч ајлыг) планларыны тәртиб едиб, редаксия коллекијасында музакирә вә тәсдиг едилмәк үчүн һазырлајыр. План тәсдиг едилдикдән сонра исә катиблик онун күндәлик је-ринә јетирилмәсини тәшкил вә тәмин етмәлидир. О, һәфтәлик вә ајлыг план үзрә шө'бәләрдән материаллары тәләб едир, нөв-бәти нөмрәнин ајры-ајры сәһифәләриндә кедәчәк јазылары мүәј-јәнләшдирир. Катиблик гәзетин нөвбәти нөмрәсинин илк макети-ни һазырлајыр, макет тәсдиг едилдикдән сонра исә јени макет үзәриндә гәзетин һәр сәһифәсинин график планыны чызыр. Бу-рада јазыларын, клишеләрин јери дүрүст кәстәрилир, башлыг-лар, сәрләвһәләр јазылыр вә онларын һансы шрифтлә јығылача-ғы гејд олунар.

Мәтбәәјә кәндәрилән бүтүн материалларын учоту катибликдә апарылыр, нөвбәти нөмрәјә кетмәјән јазылар, һабелә клишеләр еһтијатда, кәлән нөмрәләр үчүн галыр.

Редаксија дахилиндәки бүтүн планларын, һабелә гәзетин планлашдырылмасы илә әләгәдар олараг редактор тәрәфиндән

верилән әмр вә кәстәришләрин, редаксия коллекијасынын гә-бул етдији гәрар вә тәдбирләрин ичрасы үзәриндә күндәлик нә-зарәт етмәк дә катиблијин мүһүм вәзифәсидир.

Катиблик редаксиянын шө'бәләринин ишини бир-бири илә әләгәләндирир. Бә'зән гәзетин бир нөмрәси үчүн ејни бир объект-дән ики шө'бә материал тәгдим едир. Фәрз едәк ки, Парис ком-мунасы адына кәми тәмири заводундан һәм сәнајә шө'бәси, һәм дә партија һәјаты шө'бәси материал вермишдир. Әлбәттә, гәзетин бир нөмрәсиндә бир заводдан, бир мәдәндән ики јазы дәрч ет-мәк олмаз. Белә һалда катиблик јазылардан бирини (әһәмијјә-тинә вә һәмин күн үчүн вачиблијинә кәрә) планлашдырыр, икин-чи јазыны исә диқәр материал илә әвәз едир. Катиблијин ишчи-ләри редаксия «портфелинин» вәзијјәти илә һәмишә мараглан-малы, шө'бәләрин, һабелә һәр бир әдәби ишчинин нә үзәриндә чалышдығыны, нөвбәти нөмрәләр үчүн һазырланан јазыларын жанрларыны, һәчмини, чоғрафијасыны билмәлидир.

Катиблијин әләгәләндирмә ишинә ајры-ајры тематик нөмрә-ләрин, хүсуси сәһифәләрин, һәфтә әрзиндә дәрч едиләчәк баш мәгаләләрин нәзәрдән кечирилмәси дә дахилдир.

Катиблик шө'бәләрдән верилән бүтүн јазылары нәзәрдән ке-чирир, гәзетдә дәрч едиләси материаллары охујур, редактә едир. лазым кәләндә редактор вә ја онун мүавинләри илә мәсләһәтлә-шир, фикир мүбадиләси едир, шүбһә доғуран фактлар, адлар, үнванлар јохланылыр. Бә'зи һалларда дүзәлиш апармаг, әдәби чәһәтдән јенидән ишләмәк, ихтисар етмәк, фактлары дүрүстләш-дирмәк, мәсәләләрин гојулушуну дәјишдирмәк үчүн материал-лар әләгәдар шө'бәләрә гајтарылыр вә шө'бәләрдә лазыми дү-зәлишләр апарылдыгдан сонра верилән јазылар катибликдә бир дә нәзәрдән кечирилир, охунур. Бүтүн бу әмәлијјатлардан сонра јазылары јығылмаг үчүн мәтбәәјә кәндәрәркән техника һазырлыг ишини дә (шрифтин нөвү, мәтнин јығылма өлчүсү вә и. а.) катиблик көрүр.

Гәзетин бүтүн бәди тәртибат материалларынын (фотосә-килләр, рәсмләр, схемләр, карикатуралар, достлуг шаржлары вә с.) һазырланмасы иши илә дә катиблик мәшғул олур. Рәссам-лара, карикатура чәкәнләрә, фото репортјорлара тапшырыг әсас е'тибары илә катиблик тәрәфиндән верилир.

Редаксија ишчиләринин тәчрүбә мүбадиләси тәшкилиндә катиблик јахындан иштирак едир, о, бу ишин әсас тәшкилатчы-сыдыр. Гәзетдә дәрч едилмәк үчүн һазырланмыш материаллар әсасән катибликдә чәмләнир, охунур вә буна кәрә дә јазыларын жанр мүхтәлифлији, әдәби чәһәтдән нә дәрәчәдә јахшы ишләнди-ји катиблијә даһа чох бәллидир. Катиблик даһа чох сәчијјәви, фәргләнән јазылар әсасында әдәби ишчиләрин, очеркистләрин, репортјорларын тәчрүбә мүбадиләсини тәшкил едир. Бә'зи мә-галә, очерк, репортаж, фелјетон вә с. јазыларын катибликдә мү-закирәси кечирилир.

Газетин мэтбээдэ тэртибатына бурахычыларын, корректорларын, макиначыларын, стенографчыларын, редаксија китабханасынын, архивин, мэлумат бүросунун, техники катиблијин вэ саир хидмэт группунун ишинэ рэһбэрлик вэ нэзарэт етмэк дэ катиблијин вэзифэсинэ дахилдир. Мэс'ул катиб редаксијада эсас инзибатчы шэхсијјэтдир, эмэк интизамына ријәт едилмэси, зәһмәткешләрин редаксијада гәбулу мäsәлэләри илэ, һабелә малијјә иши илэ мәшгул олур. Мэс'ул катиб вэ катиблик бүтүн бу ишләри билаваситә редакторун вэ редаксија қоллекијасынын рәһбәрлији вэ нэзарәти алтында ичра едир.

Көрүндүјү кими, газет редаксијасында катиблијин ролу мүһүм вэ мүрәккәбдир. Катибликдәки ишин өһдәсиндән ләјигинчә кәлмәк үчүн бир чох тәләбләрә чаваб вермәк лазымдыр. Һәр һансы совет журналисти кими, мэс'ул катиб вэ ја онун мүавини дә јүксәк идејалы, һәртәрәфли биликли, чевиқ, мәтбуат ишинэ, партија ишинэ сон дәрәчә сәдагәтли вэ һәвәскара адам олмалыдыр. Мэс'ул катибин әлиндән мүхтәлиф мäsәлэләрә даир, мүхгәлиф жанрда, гәләм тәчрүбәси мүхтәлиф олан адамлар тәрәфиндән јазылмыш материаллар кәлиб кечир. О, бу материалларын әһмијјәтини дәрһал гијмәтләндирмәји, әдәби-бәдии сәвијјәсини мүәјјәнләшдирмәји бачармалы, сәһвләри тутмалы, идеја-сијаси, әдәби вэ ихтисас чәһәтдән јеткин олмајан, сәһв јазыларын газет сәһифәләринә чыхарылмасына јол вермәмәлидир.

Катиблијин һәр бир ишчиси, биринчи нөвбәдә мэс'ул катиб јахшы тәшкилатчы олмалыдыр, јухары партија тәшкилатларынын гәрарларыны, редакторун вэ редаксија коллекијасынын кәстәришләрини лазымынча јеринә јетирмәк үчүн редаксија апаратынын ишини тәшкил етмәлидир. Мэс'ул катиб бүтүн ишчиләрә һәм инзибати, һәм дә јолдашлыг тәләбкарлығы илэ јанашмалы, редаксијада мөһкәм, шүүрлу низам-интизам јаратмалыдыр.

Мэс'ул катиб вэ катиблијин дијәр ишчиләри мүтәшәккил адамлар олмалы, иш вахтыны гијмәтләндирмәји, ондан сәмәрәли истифадә етмәји бачармалыдырлар.

Катибликдә чалышанлар јарадычы ишчиләрдир, онлар јахшы гәләм тәчрүбәсинә, һәртәрәфли билијә малик олмалыдырлар. Мэс'ул катиб редаксија һәјатынын бүтүн саһәләрини, газетин ишыгландырдыгы мäsәлэләрин һамысыны јахшы билмәлидир. Ола биләр ки, мэс'ул катиб јахшы фелјетон вэ ја очерк јаза билмәсин. Тәчрүбәли фелјетончу вэ ја очеркист ондан чох-чох јахшы јазсын. Лакин мэс'ул катиб бу јазылара дүзкүн гијмәт вермәји, гүсурларыны кәстәрмәји, мүәллифә мäsәләһәт вермәји бачармалы, гәләм кәтүрүб һәмин јазыларын гүсурларыны (јахшы олар ки, мүәллифлә бирликдә) дүзәлтмәлидир.

Мэс'ул катиб енциклопедик билијә малик адам олмаға сәј кәстәрмәлидир. Мэс'ул катиб вэ катиблијин дијәр ишчиләри имкан тапыб јерләрә кетмәли вэ газетин сәһифәләриндә мүһүм мөвзуларда чыхыш етмәлидирләр.

Редаксијанын шө'бәләри. Редаксијанын эсас, јарадычы өзәји шө'бәләрдир. Редаксија ишинин планлашдырылмасы, газет сәһифәләриндә ишыгландырылачаг мäsәлэләрин мүәјјәнләшдирилмәси биринчи нөвбәдә шө'бәләрдә башланыр. Әдәби вэ тәшкилат ишини эсасән шө'бәләр апарыр, газетдә дәрч едилән вэ мүхтәлиф мүләһизәләрә кәрә тәшкилатлара кәндәрилән материаллар шө'бәләрдә охунур, ишләниб һазырланыр, редактә олунур, мүәллифләр, мүхбирләр әксәр һалларда шө'бәләрә кедиб, шө'бәләрлә әлагә сахлајырлар. Демәк, редаксијанын әдәби јарадычылыг ишинин, тәшкилат фәалијјәтинин эсас өзәји шө'бәләрдир. Шө'бәләр мүәллифләрлә, мүхбирләрлә мүнтәзәм иш апарыр, онлара сифаришләр вэ мäsәләһәтләр верир, јазыларынын үзәриндә ишләјир, редактә едир, газетдә дәрч едилмәк вэ тәшкилатлара кәндәрилмәк үчүн һазырлајыр, јохламалар, мүшавирәләр кечирир, редаксија мәгаләләр, мәктублар ахыныны тәшкил едир. Шө'бәләр план эсасында редакторлуға вэ ја катиблијә материал тәһвил верир. Бу материаллар әдәби вэ ихтисас чәһәтдән там ишләнмиш, редактә едилмиш һалда олмалыдыр.

Лакин бәзи редаксијаларда шө'бәләрин ролу кичилдилир, сәләһијјәти азалдылыр. Шө'бәләрдә көрүлмәли олан ишләрин мүәјјән һиссәсини редаксијанын катиблији вэ ја редактор, редактор мүавини ичра едир. Нәтичәдә симасызлыг әмәлә кәлир, шө'бә мүдири вэ ја шө'бәнин әдәби ишчиләри өзләрини ишдән, мэс'улијјәтдән кәнара чәкир, бир сыра һалларда исә материаллары башдансовду, фактлары јохламадан нәзәрдән кечириб катиблијә тәһвил верирләр. Әлбәттә, белә вәзијјәт дүзкүн дејилдир вэ редаксијанын үмуми ишинә зијан вура биләр.

Редаксија апаратынын шө'бәләр принципи үзрә тәшкил едилмәси чох әлверишли, фәјдалы вэ мәгсәдәүјүндур. Белә вәзијјәт журналистләрә, хүсусән әдәби ишчиләрә имкан верир ки, әмәкдашы олдуғу шө'бәнин, конкрет бир саһәнин ишини, бу саһәјә даир бүтүн мäsәлэләри јахшы өјрәнсин, јазылары ихтисаслы олсун. Республика газетинин кәнд тәсәррүфаты шө'бәсиндә чалышан әдәби ишчи кәнд тәсәррүфаты мäsәлэләрини, кәнд тәсәррүфаты игтисадијјәтинын, республикада вэ онун рајонларында кәнд тәсәррүфаты ишләринин вәзијјәтини вэ бир сыра үмуми агротехника мäsәлэләрини дә өјрәнир. Кәнд тәсәррүфатында механикләшдирмә вэ агротехниканы кениш тәтбиғ етмәк, мөһсулдарлығы јүксәлтмәк мäsәлэләрини газет сәһифәләриндә галдырмаг вэ сәмәрәли ишыгландырмаг үчүн журналист өзү бу мäsәлэләри јахшы билмәлидир.

Редаксијанын кәнд тәсәррүфаты шө'бәсиндә әмәкдашлыг едән әдәби ишчи өз журналистлик ихтисасындан әлавә бүтүн бу мäsәлэләри дә өјрәниб ихтисаслашыр.

Шө'бә мүдири—редаксијанын һөрмәтли, тәчрүбәли, газет ишини вэ шө'бәнин әһатә етдији мäsәлэләри јахшы билән, тәшкилатчылыг мөһарәти олан әмәкдашларындан тәјин олунур. О, кичик бир коллективин рәһбәридир, онун фәалијјәтинин тәшки-

латчысыдыр, гәзетә рәһбәрлик едән партија комитәсинин вә зәһ-мәткеш депутатлары Совети ичраијә комитәсинин мұвафиг шө-бәси илә, һабелә јерли партија, совет вә тәсәррүфат тәшкилат-лары илә даим әлагә сахлајыр. Мүдир шө'бәнин ишини мүүјән-ләшдирир, шө'бәнин әһатә етдији саһәләри группашдырыб әдәби ишчиләр арасында бөлүр, әдәби ишчиләрин фәалијјәтинә, тап-шырыгларын јеринә јетирилмәсинә нәзарәт вә рәһбәрлик едир, онлара күндәлик тапшырыг верир, нә илә мәшғул олачагларыны мүүјәнләшдирир. Шө'бә мүдирини чалышмалыдыр ки, һәр бир әдәби ишчинин тәшкилатчылыг вә јарадычылыг имканларындан сәмәрәли истифадә олунсун.

Шө'бә мүдирини мүнтәзәм олараг тәшкилат иши апармалы, шө'бәнин әтрафына јени-јени мүүәллифләр, даими јазан фәал мүхбирләр чәлб етмәли, онларла сәһбәтләр, көрүшләр кечирмә-ли, мәсләһәт вермәлидир. О, күндәлик почту диггәтләр нәзәрдән кечирмәли, даһа вачиб мәктублары ајырмалы вә тә'чили олараг ишләниб катиблијә тәһвил верилмәсинә чалышмалыдыр.

Шө'бә мүдирини шө'бәнин әһатә етдији мөвзулар даир маз-мунлу вә вачиб мәсәләләрдән бәһс едән мәгаләләрлә чыхыш ет-мәлидир. Оун јазылары шө'бәдә чалышан әдәби ишчиләр үчүн нүмунә олмалыдыр. Гәзет редаксиясында һәр бир шө'бәнин ишинин сәвијјәси биринчи нөвбәдә шө'бә мүдиринин јарадычы-лыг вә тәшкилатчылыг фәаллығындан асылыдыр.

Республика, вилајәт, шәһәр вә рајон гәзетләри редаксияла-рынын шө'бәләриндә шө'бә мүдириндән башга, әдәби ишчиләр дә олур. Әдәби ишчиләрин мигдары гәзетин вә шө'бәнин әһатә даирәси илә әлагәдар олараг мүүјән едилир. Белә ки, респуб-лика гәзетинин сәнајә шө'бәсиндә 4 әдәби ишчи олдуғу һалда, әдәбијјат вә инчәсәнәт шө'бәсиндә 2 әдәби ишчи вардыр.

Гәзет редаксиясында әдәби ишчи шө'бәјә кәлән јазылары ишләјиб һазырлајыр, фактлары јохлајыр, тәшкилатларла әлагә сахлајыр, күтләви-тәшкилат иши апарыр, шө'бәнин әтрафына фәаллар чәлб едир, шө'бәнин планы әсасында мәгалә сифариш верир, јерләрә кедиб өзү материал јазыр.

Редаксияда әдәби ишчинин вәзифәси чох кениш вә мүхтә-лифдир. Лакин бунларын һамысы илә бәрабәр, о, журналистлик мәһарәтини тәкмилләшдирмәјә хүсуси сә'ј кәстәрмәлидир. Ре-даксияларда әдәби ишчиләр арасында вәзифә бөлкүсү мүхтә-лифдир. Бунунла белә, гәзет редаксияларынын әксәријјәти ашағыдакы бөлкүнү үстүн тутур: шө'бәнин әһатә етдији саһәләр ихтисас үзрә әдәби ишчиләр арасында бөлүнүр, һәр бир әдәби ишчијә конкрет саһәләр, бир групп мәсәләләр тапшырылыр. Ми-сал үчүн, республика гәзети редаксиясынын сәнајә, тикинти вә нәглијјат шө'бәсиндә әдәби ишчиләрдән бири сәнајә мүүәссисәлә-ринин, диқәри тикинти тәшкилатларынын, үчүнчүсү исә нәгли-јат мүүәссисәләринин иши илә мәшғул олур. Онлардан һәр бири тәһким олдуғу конкрет саһәнин ишини, кадрларыны өјрәнир, тә-

сәррүфат габагчыларыны таныјыр вә һәмин саһәнин ишини гә-зетдә долғун ишыгландырылмасы үчүн мәс'улијјәт дашыјыр.

Белә бөлкүнүн үстүнлүјү чохдур. Белә бөлкү әдәби ишчијә имкан верир ки, әһатә етдији конкрет саһәләрин ишини мүнтәзәм изләсин, өјрәнсин, һәтта бир гәдәр ихтисаслашсын. Әлбәтә, бу, һеч дә о демәк дејилдир ки, бир саһәдә ихтисаслашан әдәби ишчи башга мәсәләләрдән јаза билмәз. Әксинә, о, диқәр мөвзулар илә дә марағлана биләр вә марағланмалыдыр.

Әдәби ишчи она тапшырылан саһәнин иши илә мәшғул ол-магдан әләвә үмумредаксия вәзифәләрини дә јеринә јетирмәли-дир: тапшырыг үзрә мәгаләләр јазмалы, мүүјән тәшкилати иш апармалы, гәзетин күндәлик нөмрәләри үчүн хәбәрләр һазырла-малыдыр. Бә'зән елә тәсәввүр едирләр ки, хәбәр һазырламаг—редаксиянын јалныз хәбәрләр шө'бәсинин вәзифәсидир. Әлбәт-тә, бу әсасән беләдир. Лакин диқәр шө'бәләр дә өз саһәләриндән марағлы хәбәрләр һазырлајыб катиблијә вермәлидир.

Редаксияларда шө'бәләрин мигдары вә онларын характери гәзетин нөвүндән, гаршысында дуран вәзифәләрдән асылы ола-раг рәһбәр партија органларынын гәрары илә мүүјәнләшдири-лир. УИК(б)П МК 1945-чи илдә «Республика, өлкә вә вилајәт гәзетләринин кејфијјәтини јахшылашдырмаг вә һәчминә бөјүт-мәк һаггында»¹ гәрар гәбул едәркән һәмин редаксияларын тәш-килат гурулушуну, әсас шө'бәләрин характери илә мүүјән етмишди. Шө'бәләрин әксәријјәти саһәләр үзрә мүүјәнләшди-рилмишдир. Мисал үчүн, партија һәјаты шө'бәси, сәнајә, тикинти вә нәглијјат шө'бәси, кәнд тәсәррүфаты шө'бәси вә и. а.

Ихтисаслашма үзрә белә бөлкү тәсәррүфат вә ичтимаи һәја-тын мүхтәлиф саһәләринин фәалијјәтини изләмәк, ән мүхтәлиф мәсәләләр һаггында гәзетин сәһифәләриндә ишә бәләдчиликлә, ихтисаслы чыхыш етмәк имканы верир. Лакин жанр характери дашыјан шө'бәләр дә вардыр вә онлар мүүјән жанр вә ја жанр-лар үзрә материаллар һазырлајыр. Мисал үчүн, «Правда», «Из-вестија» гәзетләринин редаксияларында хүсуси олараг фелјет-тон шө'бәси вардыр. «Бакински работчи» гәзети редаксиясы да өз штат имканы даһиминдә фелјетон вә очерк шө'бәси јаратмыш-дыр. Бир сыра редаксияларда иллүстрасия шө'бәси вә ја бә-дии шө'бә јарадылмышдыр.

Сов.ИКП МК-нын 1962-чи ил нојабр пленумундан сонра бир сыра гәзетләрин редаксиялары јенидән гурулмуш, рәһбәр пар-тија органларынын гурулушуна ујғун олараг јарадылмышдыр. Мисал үчүн, республика гәзетләри редаксияларында әввәлләр партија һәјаты вә тәблиғат шө'бәси мөвчуд иди. Инди бу шө'бә ики јерә ајрылмышдыр. «Коммунист» гәзети редаксиясында мүстәгил партија һәјаты шө'бәси вә тәблиғат вә тәшвиғат шө'-

¹ «О партијној и советској печати, радиовещании и телевидении». Мос-ва. Издательство «Мысль», 1972 г. сәһ. 274.

бәси җарадылмышдыр. Әввәлки совет гурулушу шө'бәси җенидән гуруларга совет гурулушу вә мәишәт шө'бәсинә чеврилмишдир.

Редаксијаларда шө'бәләрин мигдары гәзетин һәчминдән, әһәтә етдији мәсәләләрдән, нәшр олундуғу республика вә ја вилајәтин игтисади-мәдәни һәјатындан асылы оларга гаршысында дуран әсас вәзифәләрлә мүәјҗән едилер. Мүттәфиг республикаларда нәшр едилән республика үмуми-сијаси гәзетләринин редаксијаларында әсасән 11—12 шө'бә вардыр. Белә ки, Сов.ИКП Мәркәзи Комитәсинин тәсдиг етдији ишчиләр һәјәти әсасында «Коммунист» гәзети редаксијасында ашағыдакы шө'бәләр җарадылмышдыр: «Партија һәјаты», «Тәблиғат вә тәшвиғат», «Совет гурулушу вә мәишәт», «Сәнаје, тикинти вә нәглијјат», «Кәнд тәсәррүфаты», «Әдәбијјат вә инчәсәнәт», «Елм вә тәһсил», «Мәтбуат», «Мәктублар, күгләви иш вә мүхбирләр», «Дахили вә хариҗи хәбәрләр», «Стенограмм вә тәрчүмә» шө'бәләри.

Вилајәт, шәһәр вә рајон гәзетләринин редаксијаларында да шө'бәләр вардыр. Мисал үчүн, кичик форматда чыхан 4 сәһифәлик шәһәр гәзетләринин редаксијаларында 3 шө'бә—партија һәјаты, сәнаје (вә јахуд кәнд тәсәррүфаты) вә мәктублар шө'бәләри вардыр. Шө'бәләрин ады вә характери вилајәт, шәһәр вә рајонун игтисади вә мәдәни һәјаты илә әлағәдар шәкилдә мүәјҗән едилер.

Редаксијанын бүтүн шө'бәләри гәзетдә дәрҗ едилән, јохланмағ үчүн идарә вә тәшкилатлара кәндәрилән тәнгиди јазыларын нәтичәси илә марагланмалыдыр. Бунун үчүн редаксијанын бүтүн шө'бәләриндә имкан вардыр вә бу иши анчағ мәктублар шө'бәсинин үзәринә атмағ дүзкүн дејилдир.

Гәзет редаксијаларында әсас шө'бәләрдән башга, ичтимаи әсасларла ишләјән шө'бәләр дә җарадылыр. Сон илләр бу тәрчүбә кениш јаылмышдыр. Белә шө'бәләр әсас е'тибары илә сәһәләр үзрә җарадылыр. Мисал үчүн, сәнаје, кәнд тәсәррүфаты, нәглијјат, мәктәб, тичарәт, бәдән тәрбијәси, идман вә с. үзрә. «Бақы» вә «Баку» ахшам гәзетләри редаксијасында штатданкәнар, ичтимаи әсаслар үзрә иншаат шө'бәси, мәктәб шө'бәси фәалијәт кәстәрир. Һәмин шө'бәләрин мүдирләри вә әдәби ишчиләри гәзетин фәал мүәллифләри вә мүхбирләридир.

Бундан әлавә, редаксијаларда ичтимаи әсаслар үзрә мүәллифләр, мүхбирләр шурасы тәшкил едилмәси тәрчүбәси дә кениш јаылмышдыр. Белә шуралар бүтүн редаксија үзрә вә ја ајры-ајры шө'бәләр үзрә тәшкил едилер.

Б. Редаксија ишинин планлашдырылмасы

Мәлумдур ки, һәр бир ишин мүвәффәгијјәти она габағчадан нечә һазырлығ көрүлмәсиндән, планлашдырмадан, планын дүрүстлүјүндән вә һәјата кечирилмәсиндән чох асылыдыр. Гәзетин дә сијаси, идеја вә әдәби сәвијјәси, чыхышларынын мәзмуну, ә-

рурилији вә тә'сири редаксија ишинин планлашдырылмасы илә сых әлағәдардыр.

В. И. Ленин һәлә 1912-чи илин нојабр ајында «Правда» гәзетинин редаксијасына кәндәрдији мәктубунда јазмышды: «Гәзет мүәјҗән материалы өзү ахтармалы, өзү вахтында тапмалы вә вахтында дәрҗ етмәлидир. Гәзет өзүнә лазым олан әлағәләри ахтармалы вә тапмалыдыр»¹. Гәзет редаксијасында габағчадан дүшүнмәјин, иши планлашдырмағын нечә бөјүк әһәмијјәти олдуғу бу сөзләрдән ајдын көрүнүр.

Планла ишләмәк, мәсәләләри габағчадан дүшүнмәк, өлчүб-бичмәк, кәләчәји көрмәк, вачиб мөвзулар галдырмағ, һәјатын ардынча јох, өнүндә, һадисәләрин габағында кетмәк, тәшәббүс-карлыгла, җарадычылыгла ишләмәк, зәһмәткеш күтләләри коммунизм гуручулуғу ишинә даһа фәал сәфәрбәрлијә алмағ үчүн јени јоллар, јени васитәләр ахтармағ вә тапмағ демәкдир.

Н. К. Крупскаја өз хатирәләриндә кәстәрир ки, В. И. Ленин планлашдырма илә әлағәдар олан мәсәләләрә бөјүк диггәтлә јанашырды. Надежда Константиновна јазыр: «...Бизим бир чох журнал вә гәзетимиздә мөвзулар сечилмәси өзбашына ахына чеврилмишдир. Бурада биз Лениндән өјрәнмәлијик.

Тематика мәсәләси планлашдырма мәсәләси илә бағлыдыр. Мөвзуларын сечилмәси, онларын јерләшдирилмәси елә план демәкдир»².

Редаксија ишинин планлашдырылмасынын әһәмијјәти һағгында Ленинин кәстәришләри, планлашдырма сәһәсиндә онун журналистлик, редакторлуғ тәрчүбәси инди дә гәзетләримизин фәалијјәти үчүн чох мүһүмдүр.

Иш планы редаксијанын фәалијјәтинин програмыдыр, мүәјҗән мүддәт үчүн дәрин дүшүнүлмүш тәдбирләрдир, редаксијанын көрәчәји ишләрин, гәзет сәһифәләринә чыхарылачағ мөвзуларын, дәрҗ едиләчәк әсас јазыларын сијаһысыдыр. План—гәзети мүвәффәгијјәтлә идарә етмәјин, гәзетин сәһифәләриндә һәјаты һәртәрәfli, ардычыл сурәтдә әкс етдирмәјин вә бүтүн бу ишләрә мәтбуат васитәсилә фәал мүдәхилә етмәјин зәрури шәртидир. План—редаксијаја вачиб мәсәләләри әһәтә етмәјә, гәзетин сәһифәләринә чыхарылачағ материаллары габағчадан сәлигә илә ишләјиб һазырламаға, сијаси-тәсәррүфат компанијаларыны јахшы ишыгландырмаға, гәзетин һәр бир нөмрәсини мәзмунлу, марағлы етмәјә, мүәллифләрлә, охучуларла редаксијанын әлағәсини мөһкәмләндирмәјә имкан верир.

Гәзет ишинин планлашдырылмасынын ән башлыча мәгсәдләриндән бири дә ондан ибарәтдир ки, план бүтүн редаксија апараты коллективинин—редакторлуғун, катиблијин, шө'бәлә-

¹ В. И. Ленин. Әсәрләри, 35-чи чилд, сәһ. 43. Азәрнәшр, 1952-чи ил.

² Ленин—журналист и редактор. Москва, Госполитиздат, 1960 г. сәһ. 286—287.

рин хусуси мұхбирләрин бәди тәртибат ишчиләринин, һабелә жардымчы һеј'әтин сәмәрәли, аһәнкдар ишләмәсини тә'мин едир. Гәзет ишинин планлашдырылмасы—күндәликдә һансы мәсәләләр дурачағыны, бир һәфтәдән, бир ајдан, бир рүбдән сонра вачиб проблемләрин, тәдбирләрин гаршыја чыхачағыны билмәјә вә редаксия коллективинин буна һазырлашмасына имкан верир.

Гәзет редаксиясынын иш планы перспективли олмалы, һәјәты дәриндән, һәртәрәфли вә дүзкүн әкс етдирмәјә көмәк етмәлидир.

Планлашдырма заманы мәгалә вә мәктубларын, фотошәкилләрин чоғрафијасына, мөвзу вә жанр мұхтәлифлијинә дә диггәт јетирмәк лазымдыр. Сов.ИКП Мәркәзи Комитәси өз гәрарларында дәфәләрлә гејд етмишдир ки, гәзет сүтунларынын чоғ һиссәси кәнар мүүллифләрин, мұхбирләрин, охучуларын, штатдан кәнар фәалларын мәгалә вә мәктублары үчүн ајрылмалыдыр. Истәр үмуми планлашдырма заманы вә истәрсә дә гәзетин һәр бир нөмрәсинин планыны, макетини тәртиб едәркән бу чәһәт унутулмамалыдыр.

Партијанын Мәркәзи Комитәси гәзетләрин фәалијәтинә рәһбәрликдә редаксия ишинин планлы гәјдада апарылмасы мәсәләсинә һәмишә бөјүк әһәмијјәт вермиш вә тәләбкарлыгга јанашмышдыр. РК(б)П Мәркәзи Комитәсинин «Јерли гәзетләрин програмы һаггында» 1921-чи ил 4 апрел тарихли сиркулјар мәктубу редаксияларда ишин планлашдырылмасы мәсәләси илә билаваситә әлагәдардыр. Бурада о заман бүтүн јерли гәзетләрдә планлашдырылмасы вачиб, зәрури олан башлыча мәсәләләр кәстәрилмишдир. Бундан 10 ај сонра РК (б)П МК-нын «Јерли гәзетләрин планы һаггында» 1922-чи ил 7 ијун тарихли мәктубунда исә тәкчә јерли гәзетләрин чыхышларынын мөвзулары дејил, һабелә гәзетин һәр бир нөмрәсинин планлашдырылмасынын принципләри, материалларын системләшдирилмәси вә групплашдырылмасы, гәзет сәһифәләриндә шө'бәләрин гурулушу, мұхтәлиф мөвзуларда олан мәгалә вә мәктубларын сәһифәләрдә нечә ардычылыгга јерләшдирилмәси һаггында кәстәришләр верилди.

Јерли гәзетләрин вәзифәси, һәр шејдән әввәл, јерли һәјәти ишыгландырмагдыр. Буна кәрә дә республика, вилајәт, шәһәр вә рајон гәзетләри редаксиясынын планында әсасән мувафиг республика, вилајәт, шәһәр вә рајонун партија тәшкилатлары, тәсәррүфат органлары вә бүтүн зәһмәткешләрин гаршысында дуран вәзифәләр өз әксини тапмалыдыр. Бунун үчүн гәзет редаксиясынын коллективи јерли һәјәтин бүтүн мәсәләләрини јахшы билмәли, бүтүн сәһәләрин ишиндән хәбәрдар олмалыдыр. Јерли һәјәти ишыгландырмаг мәгсәди илә плана биринчи нөвбәдә һәмин дөвр үчүн партијанын гаршыја гејдуғу ән зәрури, ән вачиб мәсәләләр дахил едилмәлидир.

Редаксијалар иш планы тәртиб едәркән партија, дөвләт гәрарларыны, директивләрини, мувафиг партија комитәсинин гаршыја гејдуғу вәзифәләри әсас кәтүрмәлидирләр.

Редаксијанын иш планына еһкам, тохунулмаз бир ганун кими бахмаг олмаз. План нә гәдәр әһәтәли, јахшы дүшүнүлмүш олса да, бүтүн мәсәләләри гаврамаг мүмкүн дејилдир. һәјәтын өзү, һәр күн өлкәмиздә, әтрафымызда баш верән һадисәләр плана әлавәләр, дәјишикликләр едир. Планда нәзәрдә тутулмуш бир мөвзу башга мұһүм бир мөвзу илә, мәгалә илә әвәз олунур. һәјәтда јени мұһүм һадисәләр баш вердикдә планы дәрһал тәсһиһ етмәк лазымдыр. һәјәт һадисәләриндән кери галмаг олмаз. План конкрет олмалы, һәр бир мәсәләнин ичрасы, һәр бир јазынын һазырланмасы вахты, мүүллифи кәстәрилмәлидир.

Редаксија иши үчүн план һазырлајаркән ашағыдакы вачиб шәртләр нәзәрдә тутулмалыдыр:

а) план тәртиб едәркән партијанын өлкә гаршысында гејдуғу вәзифәләри, республиканын, вилајәтин, шәһәрин, рајонун тәсәррүфат вә мәдәни гуручулуг сәһәсиндәки вачиб тәдбирләрини әсас кәтүрмәк лазымдыр;

б) редаксия иш планы һазырлајаркән гәзетин органы олдуғу партија комитәсинин иш планына әсасланмалыдыр;

в) истәр шө'бәләр үзрә вә истәрсә дә үмумредаксия үчүн план тәртиб олунмасы ишинә фәал мүүллифләр, ичтимаи шураларын үзвләри дә чәлб едилмәли вә редаксиянын почтуна дахил олан мәктубларда галдырылан вачиб мөвзулар нәзәрдә тутулмалыдыр;

г) план дүрүст, конкрет олмалы, һәмин дөврдә редаксия коллективинин мәшғул олачағы әсас мөвзулар, проблем мәсәләләр ајдын кәстәрилмәлидир;

ғ) планда јазыларын жанр мұхтәлифлијинә—мәгалә, очерк, фелјетон, репортаж, һекајә, хүләсә, мұсаһибә вә и. а. хусуси диггәт верилмәлидир;

д) редаксиянын кәрәчәји тәшкилат-күтләви ишләр (охучулар конфрансы, мұшавирәси, мұхбир рејдләри, ашағы мәтбуата көмәк, мұхбир постлары тәшкил етмәк вә и. а.) планда өз әксини тапмалыдыр.

Редаксия планларынын нөвләри. Гәзет редаксияларында планлашдырма гәјдалары мұхтәлифдир. Бүтүн редаксиялар үчүн ганун олан ваһид планлашдырма гәјдасы јохдур. Гәзет редаксиялары ән мұхтәлиф иш планлары тәртиб едир. Бу, гәзетин нөвүндән, һәчминдән, һәфтәдә вә ја ајда нечә дәфә чыхмасындан, нәшр едилдији шәраитдән, редаксия һеј'әтиндән, редаксиядакы иш гәјдасындан вә бир сыра дикәр амилләрдән асылыдыр. Мүәјјән нөв гәзетләр үчүн мүәјјән планлашдырма тәчрүбәси мөвчуддур. Республика, вилајәт вә шәһәр партија гәзетләринин редаксияларында әсасән ашағыдакы планлашдырма гәјдасы вар вә бу, мәгсәдә ујғундур: перспектив план, ајлыг вә ја ики ајлыг план, һәфтәлик план, нөмрәнин планы. Бунлардан

элавэ, редаксияларда мүэжэн тэсэррүфат, сijasи, мэдэни һади-сэлэрлэ элагэдар олан компанијаларын кечирилмэси планы, тематик нөмрэ вэ сәһифэлэрин планы, тәшкилат-күтлэви тәд-бирлэрин планы һазырланыр.

Перспектив план. Партија вэ һөкүмэтин мүһүм гэрарлары, гаршыја гојдуглары вачиб мәсэлэлэрлэ элагэдар олараг редак-сија мүэжэн дөвр үчүн перспектив план тутур. Сов.ИКП XXIV гурултајын гэрарлары, доггузунчу бешиллик план өлкэнин гар-шысында чох мүһүм везифэлэр, проблем мәсэлэлэр гојмушдур. Гурултајын гэрарлары, директивлэри илэ элагэдар олараг Итти-фаг вэ республика партија гезетлэри редаксияларынын пер-спектив планлары вардыр. Перспектив планлашдырма игтисадиј-јат, елм, мэдэнијјэт вэ идеоложи ишимизин эсас проблем мәсэлэлэринин гезет сәһифэлэриндэ дүзкүн вэ вахтында ишыг-ландырылмасына көмөк етмэлидир. Белэ планларда халгын, өлкэнин һәјаты үчүн мүһүм олан эләмәтдар күнлэрин, һадис-лэрин гезет сәһифэлэриндэ ишыгландырылмасы мәсэлэлэри дэ нэзәрдэ тутула билэр.

Перспектив план үмумредаксия үчүн вэ ајры-ајры шө'бэлэр үчүн тутулур. Фэрз едәк ки, «Бакы» гезети редаксиясынын шәһәр тэсэррүфаты шө'бәси Бакы Партија Комитәсинин, Бакы Совети Ичраијјә Комитәсинин, коммунал тэсэррүфаты назирлијинин, рајон партија комитәлэри вэ рајон Советлэри ичраијјә комитә-лэринин ишчилэри илэ сәһбәтләр апарыр, шәһәрдэ абадлыг иши вэ ја шәһәр нәглијјатынын фәалијјәти илэ элагэдар олан мәс-лэлэр ортаја атыр, фикир мүбадиләси едир вэ нәһәјәт, бу иш-ләрлэ элагэдар олараг мүһүм бир мәсэлэнин гезетдә галдырыл-масы идејасы мејдана кәлир. Шө'бә бу мәсэлэни өз перспектив планына дахил едир.

Тематик план. Тематик план бир, ики вэ ја үч ај мүддәти үчүн тутулур. Бу планын һазырланмасы редаксияда планлаш-дырманын илк мәрһәләсидир. Тематик план шө'бәләрдэ тәртиб олуноур. Шө'бә бир—үч ај эрзиндә көрәчәји эсас иши, һазырла-јачағы башлыча материаллары бу планда гејд едир. Шө'бәлә-рин тематик планы нэзәрдән кечириләндән сонра редаксия үчүн белэ план тәртиб едилир. Лакин бу планда да үмумредаксия характерли мәсэләләрдән башга, һәр шө'бәнин планы ајрыча көстәрилир.

Тематик план редаксияја вэ шө'бәләрә имкан верир ки, бу мүддәт эрзиндә гезетдә ишыгландырылачаг мәсэлэлэри, дәрч едиләчәк јазылары габагчадан һазырласын, мүәллифлэ бирлик-дә нэзәрдән кечирсин вэ нэзәрдә тутулмуш мөвзулары габаг-чадан сифариш етсин.

Шө'бәләрдә тематик план тәртиб едиләркән шө'бә мүдири гаршысында дуран вачиб мәсэлэлэри, һәр бир әдәби ишчи исә өз сәһәсинә аид олан вэ һазырламағы нэзәрдә тутдуғу мөвзула-ры, шө'бәнин әһәтә етдији тэсэррүфат иши вэ ја идеоложи иш сәһәси үчүн мүһүм јазылары көстәрир. Шө'бәнин портфелиндә

олан вэ кечән ајын планындан галан мөгаләләр, һабелә редак-сиянын јахын күнләрдә алдығы мәктубларда галдырылан мүһүм мәсэлэләр дэ нэзәрә алыныр. Шө'бә һазырладығы планы фәәл мүәллифләр вэ мүхбирләрлэ, мүтәхәссисләрлэ дэ мүзакирә едиб мөсләһәтләшир. Пландә һазырланачаг материалын мөвзусу, жанры, мүәллифи көстәрилир. Бә'зән редаксияларда белэ план тәртиб едәркән анчаг мөвзунун адыны, һарадан јазылачағынын вэ редакторлуға тәһвил вериләчәји вахты гејд едирләр. Тематик планларында анчаг эсас мөвзуларын адларыны көстәрән редаксиялар да вардыр.

Шө'бәләрин тематик планлары эсасән, бир нечә бөлмәдән ибарәт олуру. Мисал үчүн, шәһәр гезети редаксиясынын сәнаје, тикинти вэ нәглијјат шө'бәси план тәртиб едәркән, әввәл сәнаје мәсэлэлэрини (бурада да әввәлчә нефт, кимја, машынгајырма сәнајеси вэ сонра сәнајенин дикәр сәһәләри көтүрүлүр), сонра тикинти мәсэлэлэрини, даһа сонра исә нәглијјат мүәссисәләри-нин фәалијјәтинә даир мәсэлэлэри гејд едир. Шө'бәнин планын-да нэзәрдә тутулан мүддәт эрзиндә вериләчәк очерк вэ репор-тажлар, јохлама, рејд материаллары да гејд олуноур. Бир гајда олараг плана әввәл шө'бәнин ишинин эсас истигамәти илэ вэ һәммин ајын вэ ја рүбүн башлыча везифэлэри илэ элагэдар олан мәсэлэләр, мөвзулар гејд едилир.

Шө'бәләр кәлән ајын планыны бу ајын 25-дәк катиблијә тәһ-вил верир. Чүнки, бу планлар эсасында катиблик редаксия үчүн үмуми план һазырлајыб редаксия коллекијасынын вэ ја редак-торлуғун тәсдигийә тәгдим едир.

Редаксиянын тематик планында штатданкәнар, ичтиман эсасларла ишләјән шө'бәләрин иши ајрыча көстәрилир. Бә'зи редаксияларда бу шө'бәләрин хәтти илэ көрүлән ишләр, һазыр-ланан мөгаләләр вэ ја рејд материаллары эсас шө'бәләрин пла-нында гејд олуноур. Буну о гәдәр дэ дүзкүн һесаб етмәк олмаз. Редаксиянын бүтүн галан шө'бәләри кими, ичтиман эсасларла ишләјән шө'бәләрин дэ планы ајрыча олараг редаксиянын үму-ми планына дахил едилмэлидир.

Сон заманлар бир сыра редаксиялар тематик планы ики-үч ај үчүн тәртиб едирләр. Бу, оператив планлашдырманы бир нөв перспектив планлашдырма илэ элагәләндирмәјә имкан верир вэ бә'зи редаксияларынын ишиндә өзүнү мүэјјән дәрәчәдә доғрул-дур.

Һәфтәлик (ја он күнлүк) план. Редаксияларда ајлыг вэ ја ики-үч ајлыг планлар эсасында һәфтәлик, он күнлүк план тату-лур. Бу планлар тематик плана нисбәтән даһа дәгиг, мүфәссәл, оператив вэ реал олуру. Һәр шө'бә өз тематик планы эсасында һәфтәлик (вэ ја он күнлүк) план тәртиб едир. Бурада мөгаләнин ады, мүәллифи, һәчми, нә вахт тәһвил вериләчәји, гезетин нөв-бәти нөмрәләриндән һансында дәрч едиләчәји көстәрилир. Һәф-тәлик план тәгвим үзрә һәр бир күн үчүн, демәли, гезетин һәфтә эрзиндә чыхачаг нөмрәләри үчүн һәр бир шө'бәнин һансы мате-

риаллары тэгдим едөчөјини билдирит. Шө'бөлөрдөн верилөн һөфтөлик планлар эсасында катиблик редаксия үчүн һөфтөлик план һазырлајыр. Бир чох редаксияларда исө үмуми план тутулмур, гөзетин күндөлик нөмрөлөринин макети тәртиб олунаркөн шө'бөлөрдөн верилөн планлардакы мөвзулар, јазылар нөзөрө алыныр.

Нөвбөти нөмрөнин планы. Бу, гөзет редаксиясында планлашдырылманын сон мөрһөлөсидир. Нөмрөнин планы катибликдө тәртиб едилитр вө сонра редакторун јанында шө'бө мүдирлөринин иштиракы илө мүзакирө олуноур.

Күндөлик нөмрөнин планыны нечө тәртиб етмөли, һансы мөсөлөлөри эсас көтүрмөли? Редаксияларда гөзетин күндөлик нөмрөлөринин планлашдырылмасы гаддасы мүхтөлифдир. Бир сыра редаксияларда гөзетин күндөлик нөмрөси нөшри вахтындан бир күн габаг тәртиб олуноур. Катиблик еһтијатда олан материаллар вө шө'бөлөрдөн верилөн сифаришлөр эсасында сабаһкы нөмрөнин илк макетини һазырлајыр вө бу макет мүзакирө олунуб, редактор тәрәфиндөн тәсдиг едилдикдөн сонра јенидөн чызылыб мөтбөәјө көндөрилитр, јахуд гөзетин бураһычысына верилитр. Дикәр групп редаксияларда исө нөвбөти нөмрөнин макети габагчадан јығылан вө һөфтөлик план үзрө катибликдө тэгдим едилмиш олан материаллар эсасында һазырланыр, рәсми вө харичи хөбөрлөр үчүн сөһифөлөрдө еһтијат јер сахланылыр.

Күндөлик нөмрөлөрин планлашдырылмасыны башга чүр апаран редаксиялар да вардыр. Бу редаксияларда катиблик нөвбөти нөмрөнин макетини шө'бөлөрдөн верилмиш јазылы вө шифаһи сифаришлөр эсасында гурур. Макет редактор вө ја оһун мүваһини тәрәфиндөн тәсдиг едилдикдөн сонра шө'бөлөрдөн материаллар алыныб јығылмаг үчүн мөтбөәјө көндөрилитр. Бө'зөн елө олур ки, һөмин план-макет шө'бө мүдирлөринин иштиракы илө редакторун јанында нөзөрдөн кечирилиб мүзакирө едилдикдөн сонра бөјөнилитр. Белөликлө дө макет дөјишдирилир, она элавалөр едилитр.

Гөзетин нөвбөти нөмрөлөринин планлашдырылмасынын мүхтөлиф редаксияларда мүхтөлиф чүр тәшкил едилмөсинө баһмајараг, ашағыдакы шөртлөр һәр јердө эсас көтүрүлмөлидир вө көтүрүлүр. Гөзетин һәр нөмрөси сijasи чөһөтдөн мөгсөдөүгун, мөзмонлу, мараглы олмалы, жанр мүхтөлифлији, тәртибат көзөллији көзлөнилмөли, күнүн вачиб мөсөлөлөри өһатө едилмөлидир.

Бө'зи редаксияларда гөзетин нөвбөти нөмрөсини планлашдыраркөн чалышырлар ки, сөһифөлөри, сүтунлары шө'бөлөр арасында бөлсүнлөр, јө'ни шө'бөлөрдөн ејни мигдарда материал нөзөрдө тутсунлар, даһа доғрусу һеч бир шө'бөни наразы салмасынлар. Лакин мөсөлө гөзетин һәр нөмрөсиндө бүтүн шө'бөлөрин иштирак етмөсиндө вө ја гөзетин сөһифөлөрини, сүтунларыны шө'бөлөр арасында бөрабөр бөлмөкдө дөјилдир. Чалышмаг лазымдыр ки, гөзетин һәр нөмрөсиндө һөмин күнүн вачиб мөсөлө-

лөри ишыгландырылсын. Нөвбөти нөмрөни планлашдыраркөн мөсөлөлөрин вачиблијинө, өһөмијјөтинө диггөт јетирмөк лазымдыр.

Күндөлик нөмрөлөрин планлашдырылмасы заманы јазыларын жанр мүхтөлифлијинө дө чидди фикир верилмөлидир. Чалышмаг лазымдыр ки, гөзетин һәр бир нөмрөсиндө игтисади вө мөдөни һөјатымызын мүхтөлиф сөһөлөриндө газанылан һаилијјөтлөрдөн, габагчылы төчрүбөдөн, јени көшфлөрдөн бөһс едөн мөгалө вө корреспонденсијаларла јанашы, чидди тәнгиди јазыларда, проблем мөсөлөлөр ирөли сүрүлөн чыхышлар да олсун, гөзетин сөһифөлөриндө партија, һөмкарлар иттифагы, комсомол ишчилөри дө, алимлөр дө, итсөһсалат габагчылылары да, фөһлө-көндөли мүхбирлөри дө иштирак етсөнилөр.

Гөзетин һәр бир нөмрөси республика, вилајөт, шөһөр вө рајон эөһмөткөшлөринин гүввөсини коммунизм гуручулуғу вөзифөлөринин јеринө јетирилмөси үчүн сөфөрбөријө алмаг ишиндө партија тәшкилатына јахындан көмөк етмөлидир.

Компанија кечирилмөси планы. Мүһүм тәсөррүфат, сijasи вө мөдөни компанијаларын кечирилмөси вө олара һазырлыгла элағөдар олараг редаксиянын шө'бөлөриндө вө ја бүтүн редаксия үчүн план тутулур. Бурада һөмин компанијаја һазырлыг вө онун кечирилмөси заманы шө'бөнин (вө јахуд шө'бөлөрин) гөзөтдө дөрч едилмөк үчүн һазырлајачагы материаллар, көрөчөји тәшкилат-күтлөви төдбирлөр көстөрилитр. Мисал үчүн, В. И. Ленинин аһадан олмасынын 100 иллијинө вө Азәрбајҗанда Совет һакимијјөти гурулмасынын 50 иллијинө һазырлыгла элағөдар олараг редаксияларда ајрыча планлар тәртиб едилмишди. Бу тарихи күнлөр мүнасибөти илө редаксияларын бүтүн шө'бөлөринин вөзифө вө төдбирлөри мөүјјөн едилмиш вө бу төдбирлөр мүфөссәл бир планда өкө олунмушду.

Јерли Советлөрө сөчкилөрө һазырлыг вө ја партија тәшкилатларында һөсабат-сөчки јығынчагларынын кечирилмөси мүһүм сijasи төдбирдир. Белө төдбирлөр үчүн дө редаксияларын хүсуси планы олур вө бу планлар мүвафиг партија комитөлөри тәрәфиндөн нөзөрдөн кечирилиб тәсдиг едилитр. Республика гөзети редаксиясы памбыг јығымы, тахыл өкини мөсөлөлөринин, тәмизлик вө абадлыг икиајлыгынын кечирилмөси үчүн дө планлар һазырлајыр. Белө план һөмин дөвр әрзиндө вө һөмин төдбирлө элағөдар олараг редаксиянын ишыгландырачагы мөсөлөлөри өһатө едир.

Сijasи тәсөррүфат төдбирлөринин мүддөти бө'зөн узун чөкир: үч ај, алты ај, бир ил вө даһа чох. Белө һалларда бу төдбир үчүн нөзөрдө тутулмуш мөсөлөлөрин һәр дөфө бир гисми шө'бөнин вө ја редаксиянын ајлыг (ики ајлыг) планына даһил едилитр.

Бө'зөн гөзет редаксиясы өзү кениш бир төдбир (ичтиман баһыш, мүзакирө, гијаби конфранс вө и. а.) кечирир. Бу заман редаксиянын һөмин төдбир үчүн элаһиддө планы олур.

Белө планлар редаксия коллективинө, гөзетин ишинө чох

көмөк едир вэ редакторлуга имкан верир ки, коллективин диггэтини вэ сәјини бу тәдбирин кечирилмәсинә, гәзетин сәһифәләриндә јахшы ишыгландырылмасына сәфәрбәр етсин.

Тематик нөмрәнин планы. Редаксијаларда тематик нөмрә вә ја сәһифә ил әрзиндә бир нечә дөфә һазырланыр. Мә'лумдур ки, гәзетләрин бу чүр нөмрәләри вә сәһифәләри әсасән өлкәмиздә һәр ил кечирилән тарихи бајрамларла, бөјүк шәхсијәтләрин јубилејләри илә, мүһүм конфранслар вә дикәр тәдбирләрлә әлагәдар һазырланыр. Бә'зән исә мүһүм бир партија-сијаси иши, тәсәррүфат иши, габагчыл тәчрүбә, елми-техники јенилик, мүһүм ихтира вә с. илә әлагәдар олараг гәзетләрин тематик сәһифәләри, нөмрәләри бурахылыр.

Тематик нөмрәләрин, сәһифәләрин планы габагчадан тутулур, шө'бәдә һәммин мәсәләјә јахшы бәләд олан адамларла, мүтәхәссләрлә бирликдә мүзакирә олуноур. Белә сәһифәләрдә дәрч едиләчәк материалларын әдәби-бәди и кејфијәтинә, жанр мүхтәлифлијинә сәһифәнин өзүнүн тәртибатына хүсуси диггәт јетирмәк лазымдыр.

Тәшкилат-күтләви ишләрин планы. Бир гајда олараг тематик план тәртиб едиләркән һәр шө'бә көрәчәји тәшкилат-күтләви тәдбирләри дә көстәрир вә бунлар редаксијанын үмуми планына дахил едилир. Лакин бир сыра гәзетләрин редаксијаларында тәшкилат-күтләви тәдбирләр үчүн ајрыча план тутулур. Бу иш катибликдә вә мәктублар шө'бәсиндә апарылыр. Бүтүн шө'бәләрин планында олан тәшкилат-күтләви тәдбирләр бир плана кечирилир вә онларын ичрасына редактор мүавинләриндән бири, ја катиблик вә ја мәктублар шө'бәси нәзарәт едир.

Тәшкилат-күтләви ишләр планына ичтимаи әсасларла ишләјән шө'бәләрин әмәкдашлары, мүәллифләр вә мүхбирләрлә чохтиражлы гәзетләрин вә дивар гәзетләринин редаксијалары илә, охучуларла редаксијанын апарачағы ишләр, мүхбирләр университетинин тәдбирләри, кечириләчәк күтләви рејдләр, јохламалар, көрүшләр вә с. тәдбирләр дахил едилир.

Хүсуси мүхбирләрин ишинин планлашдырылмасы. Хүсуси мүхбирләри олан гәзетләрин редаксијалары иш планы һазырлајаркән хүсуси мүхбирләрин дә фәалијјәтини нәзәрә алмалыдыр. Һәр бир хүсуси мүхбир өз иши үчүн бир-ики ајлыг план тутуб шө'бәјә вә ја катиблијә тәгдим едир. Әлбәттә, бу планда хүсуси мүхбирин өзүнүн јазачағы материалларла бәрәбәр, әһатә етдији саһә, рајонлардан кимләрин мәгаләләрини тәшкил едәчәји, һабелә һәммин мүддәт әрзиндә көрәчәји тәшкилат-күтләви ишләр ајрыча көстәрилмәлидир. Бә'зи редаксијалар хүсуси мүхбирләрин планында һәр бир јазынын тәһвил вериләчәји вахты да мүәјјәнләшдирмәји лазым билирләр.

Хүсуси мүхбирләрин јахшы, әһатәли план тутмалары үчүн редаксија онлары гәзетин, республиканын, әһатә етдикләри рајон вә саһәләрин гаршысында дуран вачиб мәсәләләрлә, һазырланмасы нәзәрдә тутулмуш тәдбирләрлә таныш етмәли, нечә де-

јәрләр, өз сифаришини вермәлидир. Хүсуси мүхбир өзү дә тәшәббүскари ишләмәли, көзүачыг олмалы, күнүн ән вачиб мәсәләләрини сечмәји бачармалыдыр.

Хүсуси мүхбирләрин планы шө'бәләрдә бахылыб редаксија коллекијасында мүзакирә едилдикдән сонра тәсдиг олуноур.

Планын јеринә јетирилмәсинин јохланылмасы. Бүтүн саһәләрдә олдуғу кими, редаксијаларда да нәзәрдә тутулан тәдбирләр јеринә јетирилмәсә, ән јахшы планын белә һеч бир әһәмијјәти, фәјдасы олмаз. Буна көрә дә редаксијанын рәһбәрлији—редактор, редаксија коллекијасы, мәс'ул катиб планларын шө'бәләр вә бүтүн редаксија тәрәфиндән јеринә јетирилмәсинә мүнтәзәм сурәтдә нәзарәт етмәли, һәр күн јохламалыдырлар. Бир мәгалә, очерк, фелјетон вә тәшкилати тәдбир вахтында һазырланмамышдырса, онун сәбәби ајдынлашдырылмалы, бу вә ја дикәр мүһүм сәбәб үзүндән бир материал верилмәјәчәксә, планда ону дикәр јазы, башга мөвзу илә әвәз етмәк лазымдыр.

Редаксијаларда планларын ичрасы үзәриндә чидди нәзарәт гојулмасы шө'бәләрин, әдәби ишчиләрин мәс'улијјәтини артырыр, онларын мүтәшәккил вә мәһсулдар ишләмәсинә, редаксијада вахтдан сәмәрәли истифадә олунамасына көмәк едир, нәзәрдә тутулмуш мәсәләләрин вахтында гәзет сәһифәләринә чыхарылмасына тәһминат јарадыр.

Габагчадан јахшы дүшүнүлүб һазырланмыш план әсасында, планлы гајдада ишләмәк—һәр бир гәзет вә журнал редаксијасынын јахшы фәалијјәт көстәрмәси үчүн башлыча вә вачиб шәртләрдәндир.

ӘДӘБИЈАТ

В. И. Л е н и н. «Нәдән башламалы?» Әсәрләри, 5-чи чилд, сәһ. 1—13. Азәрнәшр, 1948-чи ил.

В. И. Л е н и н. «Нә етмәли?» Әсәрләри, 5-чи чилд, сәһ. 513—531. Азәрнәшр, 1948-чи ил.

В. И. Л е н и н. «Правда» гәзети редаксијасына». Әсәрләри, 35-чи чилд, сәһ. 40—41. Азәрнәшр, 1952-чи ил.

РК(б)П-нин сәккизинчи гурултајынын гәтнамәләри вә гәрарлары. «Партија вә совет мәтбуаты һаггында» бәнди, «Сов.ИКП гурултајлары, конфранслары вә МК пленумларынын гәтнамә вә гәрарлары». I һиссә, сәһ. 500—502. Азәрнәшр, 1954-чү ил.

«О программе местной газеты». Сиркулјар ЦКРКП(б) губкома и укомам РК11(б) от 4 апреля 1921 г. Советскаја печат в документах. Сборник материалов, стр. 212—216. Москва Госполитиздат, 1961 г.

«О плане местных газет». РК(б)П МК-нын 1922-чи ил 7 ијун тарихли мәктубу. Јенә орада, сәһ. 222—224.

«О штатах областных, краевых и республиканских газет». УИК(б)П МК-нын 1940-чы ил 25 ијул тарихли гәрарындан. Јенә орада, сәһ. 261—263.

«О создании редакционных коллегий в республиканских, краевых и областных газетах». УИК(б)П МК-нын гәрары, Јенә орада, сәһ. 266.

«О мерах по улучшению районных газет». УИК(б)П МК-нын гәрары. Јенә орада, сәһ. 271, 274.

Организатсија работы редакции газеты. Тәдрис вәсанти. Издатсјство «Мысл», Москва, 1965.

«Зәһмәткешләрин коммунист тәрбијәсиндә рајон гәзетләринин ролуку јүксәлтмәк һаггында». Сов.ИКП МК-нын 1968-чи ил сентјабр тарихли гәрары. «Коммунист» гәзети, 15 сентјабр 1968-чи ил.